

Çay Bitkisi Çiçeğinin Ekonomiye Katkısı Üzerine Bir Araştırma Çalışması

Çay bitkisinin verim çağından sonra toplanmamış çay sürgünlerinde Temmuz ayının ortasından itibaren çiçek gözleri oluşmaya başlar. Ağustos ayında tomurcuklar belirir. Çay çiçeklerinin en dışta yeşil çanak yaprakları, daha sonra beyaz taç yaprakları ve içinde polen taşıyan sarı renkli buket şeklinde erkek ve dişi organları şeklinde görülür. En içte yumurtalık ve stigma vardır. Ağustos ayı ile Aralık ayı arasında güz ve kış aylarında tomurcuk, çiçek tohum bağlama gibi generatif faaliyetleri bu dönemde yani dormansi dönemine rastlamaktadır. Yaprak dökmediği için çay bitkisi kış döneminde 0°C üzerindeki sıcaklıklarda fotosentez yapmakta ve bitkide fiziksel gelişme sürgün yaprak oluşmasa da köklerine ve kabuklarına CH₄, nişasta depo eder. Dormansi dönemi Ekim, Kasım, Aralık, Ocak, Şubat ve Mart aylarında uygun sıcaklıklarda güneş enerjisinden fotosentezle yaprakları ile besin ve güç depolarlar.

Çay bitkisi yoğun olarak Ekim-Kasım aylarında üreme faaliyeti için çiçek açma, polen üretme ve tozlaşmayla döllenme olayı devam eder. Bitkideki bu üreme aktivitesi ilk donların düşmesine kadar devam eder. Tozaklanma döneminde yani üreme faaliyetinde bitki biyokimyasında değişiklik olur, bitkinin generatif aksamalarında aromatik ve çekici kokulu salgılar üretilmektedir. Çiçekler bitkilerin üreme organı olduğundan çiçek döneminde bitki bünyesinde aromayı veren uçucu yağlar en yüksek düzeyde bulunur. Döllenmiş çiçeklerin meyve vermesi tohumun olgunlaşması bir yılı aşkın sürmektedir. Kasım Aralıkta döllenmiş çiçekler bir yıl sonra yine Kasım -Aralık aylarında meyveleri olgunlaşır, meyve kılıfları çatlayıp açılarak tohumlarını verir.

Çay bitkisi (*Camelia sinensis*) sürgünleri toplanmadığı dallarında her yıl yaz sonunda başlayıp Aralık ayı sonuna kadar bol çiçek vermektedir. Çiçeğin biyokimyasında çay filizinde de bulunan organik bileşikler yanında çiçek polenlerinde çok zengin mineral maddeler, amino asitler ve alkaloidler bulunmaktadır. Piyasada satışa sunulan güzellik, şifa ve sağlık veren malzemelerde bulunan maddelerin ekseriyeti mevcuttur. Bal üreten arıcılar yayla dönüşlerinde arıların çay çiçeklerinden polen ve nektar aldıkları ve yavrularını bununla besledikleri görülmektedir. Çay bölgesinde çay çiçeği potansiyeli ve değerlendirilmesi çok basit bir kültürel müdahale ile artırılabilir. Çay çiçeklerinin çay yaprağı ile birlikte tarımının yapılması yaprak rekoltesine olumsuz bir etkisi olmayacağı gibi ilave bir gelir getirisi olacaktır.

Çay tarımında yapılacak basit müdahale şu şekilde olacaktır.

Çay bitkisi sağlık ve keyf bitkisi yanında peyzajda da yeşil çit ve dış mekan süs bitkisi olarak değerlendirilebilmektedir. Yetişmiş çay setlerinde hoşumuza giden ocaklardan ve birer sıra atlayarak her ocakta bir sürgünü toplamayıp tablanın üzerinde yeniden bir dalcık ve ağaççık ocak oluşması için birkaç sürgünü toplamamak dal olmasına müsaade etmek.. Yapılacak işlem bu kadar. Bu sürgünlerden ocağın üzerinde yeniden bir dallanma ve ocak oluşacak, oluşun bu dalda bırakıldığı yıldan itibaren çiçek ve tohum verecektir. Bırakılan dalcıkların düzenli ve birçok amaca hizmet etmesi için bahçeyi kullanma kolaylığı, güneşlenme, gölgeleme, arıların polen alma konumları dikkate alınarak yapılmalıdır. Çok dik ve dağlık olmayan arazilerle verimli topraklara yapılacak uygulama ile verimli sonuç alınacaktır.

Çay tablası üzerinde bırakılacak ikinci bir tabla veya lider dalcık ne gibi faydalar getirecek.

1-Bölge iklimi subtropik olmasından her zaman 2. ve 3. Sürgünlerde fazla güneşlenmelere karşı gölgeleme ihtiyacı olmaktadır. Fazla güneşlenme selüloz oranını artırmaktadır. Gölgeleme bitkisi olarak kullanılan gül brişim veya başka bir ağaç türü ile aynı toprağı paylaşmaya gerek kalmadan yabancı bir yüksek taçlı bitki yerine çiçek ve tohum veren çayın kendisi gölgeleme bitkisi olacaktır. 2. ve 3 sürgün dönemlerinde gölgelemeden dolayı kaliteyi yükselten organik bileşikler ile su oranı gölgeleme ile artmaktadır. Japonya da suni gölgeleme ile kalite ve lezzet artırma çalışmaları yapılmaktadır.

2-Bölgemizde dünya çapında meşhur bal üreten Anzer, Hemşin, Ballıdere gibi tescilli marka bal üreten arıcılarımız vardır. Arıcılık bölgemizde gelişmiş bir sektör durumundadır. Dünyanın en kaliteli balları yetiştirilmektedir. Arıcılıkta güz mevsiminde çiçek ve polen yetersizdir. Göçer arıcıların arılarını kışlatmak için bölgeye getirdiklerinde arı ve kovan sayısı çok olmasından çiçek ve polen açığı artmaktadır.Çay tarımında ocak tablalarında birkaç sürgün bırakmak çiçek ve polen eksikliğini kapatmada faydası olacak, peteklerin polen gözleri dolacak daha sağlıklı arı kolonileri olacaktır. Bu şekilde bir örneği yani iyi tohumlardan kurulmuş ve kaliteli çay veren bölgeye örnek olarak Kalkandere Ormanlı köyü düz meşe bölgesi bahçelerinin tesisinde sürgün veren aynı tohumların kullanılması çayın toplama ve kalite standardını olumlu yaptığı tespit edilmiştir.

3-Çay bitkisi yapraklarını dökmeyen dormansi döneminde de toplam 6-7 ay fotosentez yapmaktadır. Uygun sıcaklıklarda fiziksel olarak sürgün büyüme yapmasa da fotosentezle köklerine ve kabuklarına karbonhidrat, nişasta üreterek depo etmektedir.

Bayrak şeklinde dalcık veya üst tabla bırakmak dinlenme dönemine fazla yapraklı girmesi ilk baharın gelişmesinde güçlü büyüme sağlayacaktır. Kamelya türü olmasından, bayrak bırakılan dal yapraklarının koltuklarından çiçek verecek çiçeklerin toplananı ekonomiye ve tüketime sunulacak, toplanmayı ekolojik floraya ,tohum ve arıcılık sektörüne de katkısı olacaktır. Tabii ki çaylıklarımız tohumla üretildiğinden her bahçede ve ocaklarda bile birden fazla farklı karakteristik özelliklerde fidanlar vardır. Bahçe tesisi esnasında her ocağa bir avuç tohum atılması çok farklı varyetelerin olmasına sebep olmuştur. Bahçedeki hoş a giden ve gelişim dönemi uzun olan köre kaçmayan kaliteli sürgün veren fidanlardan dal bırakılması olacak tohumlarında kaliteli cinslerin üretilmesi oluşacak yeni çaylıklarda faydası olacaktır. Her bahçede erken uyanan ve gelişmesi daha güçlü olan ocaklardan bırakılması aynı zamanda doğal seleksiyon yolu ile verimi yüksek gelişim süreci uzun olan çeşitlerin tohumu artacak çiçekle tohum olgunlaşması aynı anda olmasından çiçekle tohumda aynı anda toplanarak gelir getirici bir çay türevi aksamı olacaktır.

4- Çiçek toplama işlemi çay sezonu dışında olmasından çay toplamaya engel değildir. İlave masraf ve çalışma getirmeden, çayda gelir getirecek süreyi uzatmakta ve yeni çalışma sahası yaratacaktır.

Çay bahçesinde büyümesine izin verilmiş bir sürgün küçük bir çay ağacı olmuş. Çiçek yaprak ve tohum vererek güzellik ve aroma yaymaktadır.

Çay bahçelerinde bırakılmış farklı şekillerde terbiye edilmiş çayı ağaççıkları. Çiçek, tohum veriyor gölgeleme yapıyor.

Cemalettin Göçmen
Ziraat Mühendisi
tinmen53@gmail.com